

Валентина Балахтар

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ-ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Соціальна робота належить до професій, що виникли та утверджуються з метою задоволення нагальних потреб суспільства та його членів, створення сприятливих передумов щодо життєвого самовизначення та самореалізації кожної особистості, вирішення нагальних проблем її інтелектуального, морального, фізичного розвитку, реалізації творчого потенціалу, підтримки інноваційної діяльності та громадської активності [1, с. 6–8].

Фахівці соціальної роботи відіграють значну роль у плануванні, реалізації, оцінці та науковому вивченні соціальних програм, розрахованих на підтримку найрізноманітніших груп населення [6, с. 19], які мають нерівні потенційні можливості, порівняно з іншими, через хвороби, вади, бідність, кризові ситуації тощо.

Запорукою успішної професійної діяльності фахівців соціальної роботи є професійне становлення, прагнення до набуття професіоналізму – високого, стійкого рівня знань, умінь і навиків, що сприятиме досягненню найбільшої ефективності у професійній діяльності, самореалізації особистості, що передбачатиме наявність високого рівня мотивації [8, с. 386].

Процес професіоналізації особистості фахівця тісно пов'язаний із поняттям «ідентичність», яке є суттєвим аспектом самопізнання, без якого не можливо оптимізувати функціонування людини у сфері соціальної роботи.

Дослідженню проблеми професійної ідентичності присвячено праці науковців М. Абдуллаєвої, Р. Андресої, Е. Зеєра, Е. Еріксона, О. Єрмолаєвої, І. Кона, С. Максименко, Дж. Марсія, М. Пірен, Ю. Поваренкова, Л. Сердюк, І. Хамітової, А. Уотерма, Л. Шнейдер та ін.

Засновником психологічної концепції професійної ідентичності вважають Л. Шнейдер. Становлення профіидентичності відбувається в межах професії, яка визначає змістові характеристики, є результатом професійного самовизначення, персоналізації та самоорганізації. Це психологічна категорія, яка належить до усвідомлення своєї приналежності до певної професії, певної професійної спільноти [9, с. 210–217].

На думку Е. Зеєра, професійну ідентичність варто визначати через поняття професійного «образу Я». Автор вважає, що професійне становлення особистості супроводжують деструктивні зміни (кризи, стагнація та деформації особистості), що обумовлюють перервність, нерівномірність і гетерохроність професійного розвитку [2, с. 228–311].

Науковці розглядають професійну ідентичність як вид соціальної (Н. Іванова) [3, с. 148–156], як компонент особистісної ідентичності, що забезпечує успішну професійну адаптацію, і як домінуючий чинник професійної кар'єри, що базується на компетентності, профпридатності, інтересі до роботи та їх балансі з оточенням; як характеристику внутрішньої відповідності суб'єкта діяльності і соціально-професійного середовища (О. Єрмолаєва) [4, с. 23–85], як явище системне, динамічне і рівневе, тісно пов'язане з іншими елементами професійного розвитку, зокрема з професійним самовизначенням, професійною самооцінкою, професійною деформацією тощо (О. Поваренкова) [7, с. 133–134].

У професійному становленні фахівець соціальної роботи проходить наступні фази: вибору професії (оптанта); навчання обраній професії (адепта); звикання молодого фахівця до роботи (адаптанта); інтернал (досвідчений працівник, який повністю може справлятися зі своєю роботою); майстер (опанування індивідуальним, неповторним стилем діяльності й високими стабільними результатами діяльності); авторитет (майстер своєї справи, відомий у професійних колах та за їх межами); наставник (фахівець, у якого колеги готові повчитися й перейняти досвід) [5].

На думку О. Єрмолаєвої, професійна ідентичність є регулятором, що виконує стабілізуючу (забезпечує необхідний ступінь професійного центризму і стійкої професійно-ментальної позиції), і перетворювальну (залежить від діапазону зміни професійно важливих якостей і ступеня ідентифікації себе із професією, дистанціювання образу своєї професії від інших, системності і дифузності структури ідентичності) функції [4, с. 84–85].

На процес формування професійної ідентичності фахівця соціальної роботи впливають суб'єктивні чинники (ціннісно-смилова сфера, самосвідомість, самоактуалізація, рефлексивність, компетентність, уміння, задоволення, творчість), об'єктивні (зовнішні) чинники (вимоги професійної діяльності) та об'єктивно-суб'єктивні чинники (організація соціальної роботи).

Отже, становлення професійної ідентичності особистості стає запорукою успішної професійної діяльності фахівців соціальної роботи, допомагає адаптуватися до змін у соціальному середовищі, спрямовує на суспільну справу, визначає особистісні, соціальні та професійні перспективи, а також розвиває альтруїзм, відповідальність, культуру та емпатію, сприяє самореалізації.

Література:

1. Балахтар В. В. Соціально-педагогічні засади реалізації державної молодіжної політики в Україні : матеріали Першої Міжнародної науково-практичної конференції «Соціальна робота в контексті соціокультурних змін» (15–16 квітня 2016 року) / В. В. Балахтар // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія. – Київ : Київський університет, 2014. – Вип. 2 (5). – 2016. – С. 6–8.
2. Зеер Е. Ф. Психология профессий / Е. Ф. Зеер. – М. : Фонд «Мир», 2005. – С. 228–311.
3. Иванова Н. Л. Профессиональная идентичность и профессиональное пространство / Н. Л. Иванова, Е. В. Конева // Мир психологии. – 2004. – № 2. – С. 148–156.
4. Ермолаева Е. П. Психология социальной реализации профессионала / Е. П. Ермолаева. – М. : Институт психологии РАН, 2008. – С. 23–85.
5. Климов Е. А. Основы психологии : [учебник] / Е. А. Климов. – М. : Юнити-Дана, 2002. – 462 с.
6. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика) [Текст] : підручник / М. П. Лукашевич, Т. В. Семігіна. – К. : Каравела, 2009. – 368 с.
7. Поваренков Ю. П. Введение в психологию труда : учеб. пособие для студентов вузов / Ю. П. Поваренков. – Киров, 2006. – С. 133–134.
8. Фирсов М. В. Теория социальной работы : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / М. В. Фирсов, Е. Г. Студенова. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛА ДОС, 2001. – 432 с.
9. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность: монография / Л. Б. Шнейдер. – М. : МОСУ, 2001. – С. 210–217.